

LANDGOED DE KEIZER BOEKELO

CULTUURHISTORISCHE WAARDESTELLING

 Het Oversticht

Bijlage bij:
"Redengevende omschrijving Gemeentelijk Monumenty Landgoed De Keizer"

INHOUD

INLEIDING	5
ALGEMENE GEGEVENS	7
Projectgegevens	
1. LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT	9
1.1 - Ligging	9
1.2 - Ontwikkeling	9
1.3 - Industrie in Boekelo	9
1.4 - Hendrik Copijn (1842-1923)	11
1.4 - Aanleg De Keizer	11
2. CULTUURHISTORISCHE CONTEXT	13
2.1 - Inleiding	13
2.2 - Engelse invloeden	13
2. ARCHITECTUURHISTORISCHE CONTEXT	15
3.1 - Fabrikantenvilla's	15
3.2 - Architect E.F. Kuipers (1871-1954)	15
3.3 - Beknopte bouwgeschiedenis	15
3.4 - Latere aanpassingen	17
4. WAARDESTELLING	19
4.1 - Monumentale waarden	19
4.2 - Conclusie	19
BIJLAGE 1 – Beschrijving landhuis	23
BIBLIOGRAFIE	34
COLOFON	35

Zicht op de voor- en zijgevel van villa De Keizer (archief Zonnebeek).

Inleiding

In opdracht van dr. R.J. Gaymans en mw. M.J. Gaymans-ten Bokkel Huinink heeft Het Oversticht een waardestelling opgesteld voor villa en landgoed De Keizer in Boekelo.

De villa werd in 1924 gebouwd in opdracht van Hendrik Jan van Heek. De huidige eigenaren van de villa zetten zich al geruime tijd in voor het behoud van de villa en het omringende landgoed. Het perceel is ruim vijf hectare groot en heeft volgens de NSW de status van Landgoed. De gemeente Enschede heeft het de status gegeven van Landgoedpark. Het huis en de tuin hebben (nog) geen status van gemeentelijk monument. De eigenaren zijn benieuwd naar de monumentenwaarden om het complex mogelijk in de toekomst een monumentenstatus te laten verlenen.

Het Oversticht is gevraagd een onafhankelijke beoordeling van de monumentwaarden van het landgoed te geven.

Voor het waarderen van (potentiële gemeentelijke) monumenten hanteren wij selectiecriteria die grotendeels zijn ontleend aan de criteria, zoals die zijn opgesteld tijdens het programma van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg in de jaren negentig, het Monumenten Selectie Project (MSP). Sindsdien worden deze criteria algemeen toegepast in de monumentenzorg en deze liggen ook ten grondslag aan de monumentenverordening van de gemeente Enschede. Het gaat hierbij om de stedenbouwkundige of landschappelijke waarden, de cultuurhistorische waarden, ensemblewaarden, architectuur- en bouwhistorische waarden en de mate van gaafheid en zeldzaamheid.

Het onderzoek heeft zijn weerslag gekregen in voorliggend rapport. De resultaten zijn gebaseerd op literatuur- en archiefonderzoek, onderzoek ter plekke en een uitgebreid gesprek met de huidige eigenaren. Het veldwerk heeft plaats gevonden op 2 oktober 2018. Dit rapport geeft in het vierde hoofdstuk aan wat de monumentale waarden en kwaliteiten zijn van het landgoed. De eigenaren hebben zelf een uitgebreide beschrijving van hun huis opgesteld, welke gebruikt is in dit rapport.

drs Marcha van Damme & Tom Temming

Percelen Lnk 00 1149 en 00 1215

Landgoed De Keizer december 2018 - 6

Algemene gegevens

Opdrachtgever

dr. R.J. Gaymans &
mw. M.J. Gaymans-ten Bokkel Huinink
Keizerweg 25
7548 PX Boekelo

Onderzoeksobject

Villa de Keizer
Keizerweg 25
7548 PX Boekelo
gemeente Enschede

Kadastraal: Lonneker AK 01215

Opdrachtnemer

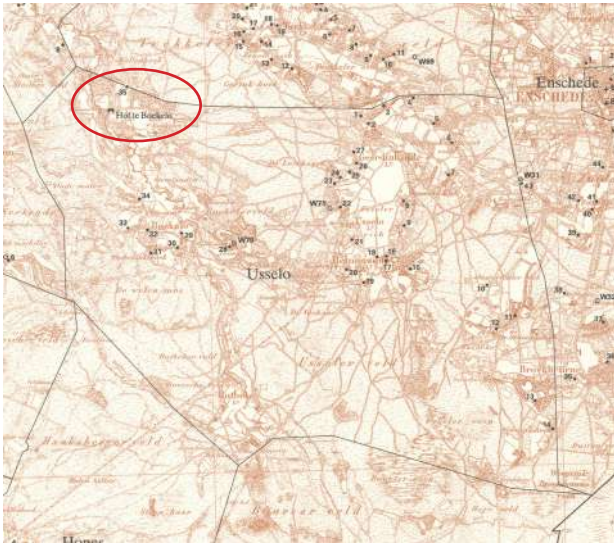
Het Oversticht
Aan de Stadsmuur 79-83
Postbus 531
8000 AM Zwolle
T 038-4213257
www.oversticht.nl

drs. Mascha van Damme
06 55 747239

Tom Temmink
06 54 232008

Villa De Keizer en het omringende terrein.

Lokatie van Hof te Boekelo op de Boerderijkaart Marke Usselo omstreeks 1500 (Markegrenzen).

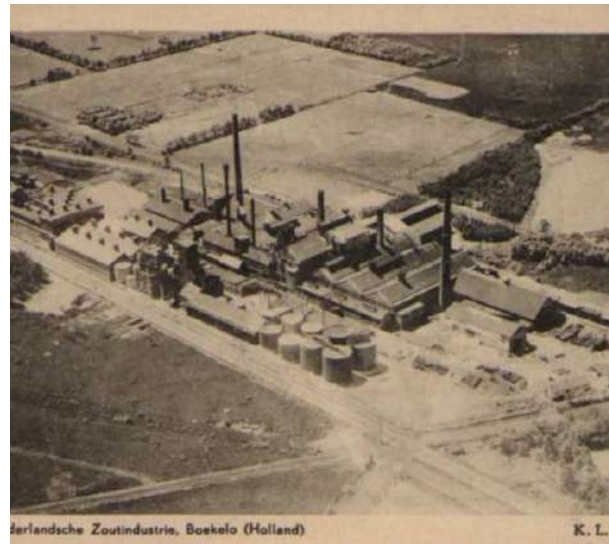
Detail van een kaart van Ten Have van het gebied rond 1648 met omcirkeld de lokatie van Hof te Boekelo (CWK Overijssel).

Detail topografische kaart uit ca. 1938 met omcirkeld villa De Keizer, via de Keizerweg en de Kwinkelerweg (Topotijdreis).

De Boekelosche Stoomblekerij (BSB) in zijn glorieedagen (deblekerij.nl)

Ansichtkaart met de Koninklijke Nederlandsche Zoutindustrie in Boekelo, 1932 (SAE beeldbank).

De Notaris Verbeek zal op Maandag den 17 Maart 1890, bij inzate, en den 31 dier maand bij toeslag, te 'kens des middags 12 uur, ten huize van den Kastelein HULSCHER, op Kwinkeler, te Boekelo, gemeente Lonneker, in percelen, blokken en massa, in het openbaar verkoopen:

de Boerenplaats „KEIZER,”

gelegen te Boekelo, gemeente Lonneker, bestaande in HUIS, SCHUUR en PUT en circa 12 hectaren BOUW-, WEILAND, VEENGROND en HEIDE.

Het HUIS, de SCHUUR en de BENTHEIMER STEENEN PUT, die dadelijk zijn te aanvaarden, worden eerst voor **afbraak** geveild.

De koper in massa kan f 1700.— als eerste hypotheek op het goed houden, tegen 4 % rente 's jaars.

Krantenbericht over openbare verkoop Boerenplaats "Keizer" in 1890 (www.landgoed-dekeizer.nl).

1. Landschappelijke context

Ligging

Landgoed De Keizer ligt twee kilometer ten noordwesten van het dorp Boekelo dat tijdens de bouwtijd van de villa in 1924 nog behoorde tot de gemeente Lonneker. Het licht glooiende terrein ligt tussen de Teesinkbeek en de Boekelerbeek. Het landhuis is te bereiken via een lange oprijlaan vanaf de Keizerweg en wordt omgeven door weilanden en bossen.

Aan de noordkant van het huis staan de voormalige paardenstallen, die in de jaren '60 zijn omgebouwd tot woonhuis. Het terrein wordt ontsloten door de Keizerweg en grenst deels aan de Teesinkbeek.

Ontwikkeling

In de middeleeuwen leefden de meeste Twentenaren van de landbouw, met name akkerbouw. De boeren woonden in kleine sociale gemeenschappen, de buurschappen, omgeven door uitgestrekte 'woeste gronden'; de gemeenschappelijke heidevelden of marke. Ook buurschap Boekelo was lang een voornamelijk agrarische gemeenschap. Boekelo maakte deel uit van de marke Usselo. In 1475 telde de marke Usselo 36 erven, waarvan zeven in de buurt van Boekelo en de rest met name rond de Usseler Es.¹ Bij de ontbinding van de marke in 1849 waren er ongeveer 230 erven in marke Usselo. Het aantal was dus aanzienlijk toegenomen, terwijl nog steeds slechts 30% van het gebied ontgonnen was. Het merendeel van de gronden bestond uit heidevelden

Landgoed De Keizer is aangelegd op de gronden van "de Boerenplaats Keizer" bij de Stemlande Es. Dit boerderijtje komt al voor in het verpondingregister van 1601 (een belastingsregister) en behoorde waarschijnlijk tot de even ten noorden gelegen havezate Hof te Boekelo, in 1570 gebouwd door Herman Ripperda.² Het Hof te Boekelo en het Keizersland werden door de toenmalige eigenaar Unico Ripperda omschreven als:

1. Bevervoorde 1953, 87.

2. www.landgoed-dekeizer.nl. "Den Hoeff to Boekeloe, unnde dat Keizers lant mach Unico Ripperda sulvest aangeven, groet wesende 20 mudde geseijes in alles ohngeferlick unnde vijff dach graess meijens, hijrvan binnen beseijt 4 mudde dit jaer mit rogge", Stroinck 1974, 286.

groot zijnde 20 mud zaaigoed en vijf dagwerk gras maaien. Hiervan zijn dit jaar 4 mudde met rogge gezaaid.³ De familie Ripperda bleef lang eigenaar van het Hof te Boekelo, tot de havezate en omliggende landerijen in 1699 werden verkocht. Tot 1818 bleef het Hof te Boekelo in eigendom van verschillende adellijke families. Twee jaar later werd de havezate afgebroken. In 1818-1822 werd een deel van Het Hof met zijn gronden verkocht aan Helmich van Heek. De boerderij Hof te Boekelo wordt sindsdien door de familie Van Heek beheerd.

Industrie in Boekelo

Door de aanleg van een spoorlijn Winterswijk-Enschede/Hengelo in 1885 werd Boekelo een interessante vestigingsplaats voor industrie. In de directe nabijheid van het nieuwe station stichtte de firma Van Heek & Co. in 1888 een stoomblekerij.⁴ Hier kwamen drie beken samen die de voor het productieproces benodigde schone water leverden.⁵ In 1895 kreeg deze de naam N.V. Boekelosche Stoomblekerij (BSB) en stonden twee zonen van Gerrit Jan van Heek, Hendrik Jan Engelbert (Henny) en Willem Helmich, aan het roer.

In 1918 werd eveneens aan het spoor de eerste zoutfabriek van de Koninklijke Nederlandse Zoutindustrie opgericht. Deze verhuisde in 1935 naar het Twentekanaal bij Hengelo. Ter compensatie legde men ten zuiden van het dorp in 1934 het recreatieoord 'De Zee op de Heide' aan, beter bekend als het golfslagbad Bad Boekelo.

Landgoederenzone

Het landhuis en de omringende tuin is gesitueerd in het Twentse coulisselandschap dat vorm kreeg door de aanleg van bossen en landgoederen door Twentse textielabrikanten. In de nabijheid lagen de landgoederen Het Stroot, Zonnebeek en De Weele. De aanleg van deze landgoederen had grote invloed op het Twentse landschap, dat voor de verdeling in de negentiende eeuw van de markegronden, de gemeenschappelijke 'woeste gronden', vooral uit heidegrond bestond. Na ontginning lieten zij er niet alleen prachtige tuinen

3. www.landgoed-dekeizer.nl.

4. Stenvert 1998, 65.

5. <http://cultureelerfgoedenschede.nl/wordpressnew/boekelose-stoomblekerij/>.

aanleggen, maar eveneens uitgestrekte bosgebieden aanplanten als jachtterrein en voor de productie van hout. De houtbouw werd gezien als een lucratieve investering; de grove den leverde mooi recht hout op voor de mijnbouw in Limburg. Hoewel bijna alle markegronden tegen het eind van de negentiende op grote schaal waren verkocht, blijkt uit bestudering van historische kaarten dat de grootste bebossing plaatsvond in de crisis tijdens de jaren dertig van de twintigste eeuw.

Veel fabrikantenbuitenplaatsen komen voort uit een herenkamer of een theekoepel bij een blekerij, ververij of een boerderij, waar men zomers kon verpozen om de lawaaiige stad te ontvluchten. Zo kreeg ook de oude boerderij van Hof te Boekelo een aangebouwde jachtkamer aan de voorzijde. Al snel werd er rond de koepel of het landhuis een klein park of pleziertuin aangelegd, zodat er gewandeld kon worden. Hiervoor gaven zij vaak lokale tuinarchitecten opdracht om grotere tuinen en bossen aan te leggen. Vader en zoon Watez zijn verantwoordelijk voor een groot aantal tuinen en parken in Twente. De textielfamilies maakten ook vele reizen naar het buitenland. Hierdoor raakten zij op de hoogte van de mode op tuingebied en trokken daardoor landelijk bekende tuinarchitecten naar Twente. Ook Leonard Springer was zeer geliefd bij de textielfamilies. De aanleg rondom villa De Keizer werd ontworpen door de firma H. Copijn uit Groenekan.

In 1890 kocht Gerrit Jan van Heek de "Boerenplaats Keizer", gelegen een kilometer ten zuiden van Hof te Boekelo. In 1922 kocht Hendrik Jan van Heek (1895-1981) van de erven van zijn grootvader het boerderijtje met ruim vijf hectaren grond. Van Heek bouwde 60 meter ten zuiden van de boerderij een villa. De oude boerderij kreeg een opslagfunctie en sindsdien werd met De Keizer het nieuwe landhuis bedoeld. De villa lag niet ver van de Stoomblekerij.

Het boerderijtje werd vanaf dan gebruikt als opstallen en ernaast werden in 1933 paardenstallen gebouwd. In 1949 brandde het boerderijtje af. De paardenstallen zijn in 1972 door de zoon Willem van Heek omgebouwd en uitgebreid tot een bungalow.

Zicht over de tuin met zentuin en vijver naar de zuiden (privé-archief).

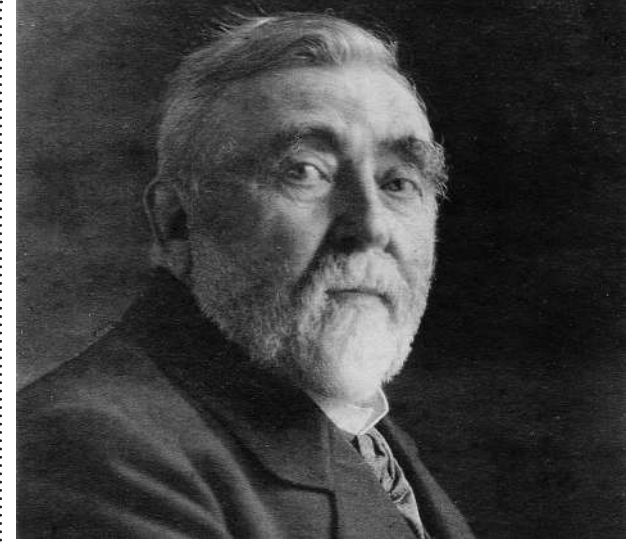
Hunter trials door de tuin van villa De Keizer, 1932 (archief huis Zonnebeek).

Zicht op de solitaire eik op het gazon voor villa De Keizer.

Net voor het terras is een 'clump' zichtbaar, enkele bomen samen, waarvoor een Bentheimer zandstenen molensteen is hergebruikt.

Hendrik Copijn was verantwoordelijk voor de aanleg van verschillende landgoederen in De Lutte (WUR TUin Database).

De oprijlaan met de draaicirkel rond een boomgroep en de zonnwijzer (architectuurgids Enschede).

Er staan verschillende bijzondere bomen en heesters op het landgoed.

Tussen de boomgroepen en solitaires op het zuidoost-gazon staat een metasequoia, zoals te zien vanaf de vroegere manege.

Hendrik Copijn (1842-1923)

De familie Copijn bezat sinds ongeveer 1780 een kwekerij in Groenekan.⁶ Het familiebedrijf zette zich voort van vader op zoon. De kwekerij leverde aan buitenplaatsen langs de Utrechtse Heuvelrug en ook aan de bekende tuinarchitect J.D. Zocher jr.. Hendrik Copijn (1842-1923) werd geboren als zoon van boomkweker en architect Jan Copijn. Vanaf omstreeks 1885 ging Hendrik Copijn met zijn halfbroer, de boomkweker Pieter Gerard Copijn, een compagnonschap aan. Hendrik Copijn is wellicht het meest bekend van de aanleg tussen 1894 en 1914 van het landschapspark rond kasteel De Haar bij Haarzuilens. De gefortuneerde opdrachtgever Etienne baron van Zuylen van Nijvelt liet architect P.J.H. Cuypers het vervallen kasteel restaureren en verbouwen. Copijn kreeg de opdracht een bijpassend park te verzorgen. Geen moeite was daarbij teveel, er werden zelfs zesduizend volwassen bomen van andere Utrechtse buitenplaatsen overgebracht naar De Haar.

In 1900 gingen de halfbroers hun eigen weg en werd de oude kwekerij verdeeld. Hendrik Copijn zette, samen met zijn zoon Lodewijk Wilhelmus (1878-1945), het bedrijf voort als H. Copijn en Zoon. In 1908 namen Lodewijk Copijn en Christiaan Schouten (schoonzoon van Hendrik) het bedrijf over en kochten het door P.G. Copijn afgesplitste deel van de kwekerij weer terug, waarmee het bedrijf weer in zijn volle omvang kon functioneren. Ook na de dood van Hendrik in 1923 bleef de firma H. Copijn & Zoon heten. De samenwerking tussen L.W. Copijn en Schouten duurde tot 1938. Het bedrijf bestaat nog altijd onder de naam Copijn Groenekan, boomkwekerij en tuinarchitectuur.

Copijn lijkt vooral actief te zijn geweest in de omgeving van De Lutte.⁷ In 1913 werd het terrein van het Nijenhuis aangekocht door J.B. Blijdenstein, de latere schoonvader van Hendrik Jan van Heek. Blijdenstein liet in 1917-1918 de park- en bloementuin van het Nijenhuis ontwerpen door de firma Copijn. Ook de aanleg van Het Duivendal werd ontworpen door Hendrik en Lodewijk Wilhelmus Copijn.

6. WUR – database TUIIN.

7. Van Damme 2013, index.

De aangepaste aanleg van de Hakenberg werd in 1927 ontworpen door Hendrik Copijn. Ook de aanleg van D. Watez uit 1890 rond De Helmer bij Enschede van de Joodse familie Menko was in 1920 door Hendrik Copijn gemoderniseerd. In 1923 ontwierp Copijn de aanleg voor het nieuwe Amelink dat in 1922 was gebouwd naar ontwerp van Samuel de Clercq.⁸ (P.S. ook Het Stroot in Tweekelo is door hem heringericht, *Omstreeks 1920 heeft H. Copijn een bloementuin in de middenas aangelegd.*)^{8b}

Helaas zijn van bijna geen van bovengenoemde ontwerpen de tekeningen bewaard gebleven, althans niet in de collectie van de Universiteit Wageningen, waar veel collecties zijn ondergebracht. Alleen de ontwerp-tekening van de aanleg van de Hakenberg is hier te vinden. Het oeuvre van Hendrik en Lodewijk Wilhelmus Copijn is niet volledig geïnventariseerd.

Aanleg De Keizer

Rond de villa werd een landschapstuin aangelegd door Copijn uit Groenekan. Het ontwerp omvatte gazons, boomgroepen, solitaires, bomenlanen, rododendronhagen en een bosperceel met wandelpaden. Daarnaast is rondom de vijver en het huis in borders voorzien met vaste planten. Aan de voorkant van het huis staat een solitaire eik. De aanleg bood vanuit het huis een wijds uitzicht over het omringende Twentse landschap en de aangrenzende weilanden en akkers. Het huis heeft een terras op het zuiden en op het westen. Vanaf de Keizerweg loopt een oprijlaan op het huis aan. Deze maakt voor het huis een rondgaande slinger om een gazon met een boomgroep en een zonnewijzer.

De vijver wordt gevoed door de percelen aan de Stenlandeweg en watert af op de Boekelerbeek. De Zentuin ligt rond de vijver en heeft vele ornamenten en een half open theehuisje met 'rijstpapieren' beglazing. De vijver, de Zen-tuin en het theehuisje zijn door H.J. van Heek zelf aangelegd naar aanleiding van zijn bezoek aan China en Japan in 1919-1920.

8. Bonas, archiwijzer.

8b <https://www.landgoedereninoverijssel.nl/landgoed-detail/het-stroot.html>.

De grote vijver heeft betonnen oevers, maar een zandbodem, zodat het waterniveau in de vijver meebeveegt met de grondwaterstand. Vanaf de heuvel bij het theehuis is een 40 meter lange waterloop naar de vijver met een bruggetje. De Zen-tuin zelf is voorzien van een theehuisje en vele ornamenten, waaronder een stupa, lantarentjes en een Ganesh. Daarnaast had Hendrik Jan een manege voor zijn paarden. Voor de jacht te paard had hij een "troupe fox hounds" waarvoor hij in 1944 in zijn bosje een schuurtje heeft gebouwd.⁹ Ook had hij zijn terrein ingericht met verscheidene "natuurlijke" barrages.

9. www.landgoed-dekeizer.nl.

De ginko (privé-archief).

De kwartjesbeuk (privé-archief).

De solitaire eik (privé-archief).

De theekoepel op de heuvel met links de stupa (privé-archief).

De theekoepel in 1935 (Archief Huis Zonnebeek).

De lantaarn in de vijver, die een centrale plek in de zentuin inneemt (privé-archief).

2. Cultuurhistorische context

Inleiding

Het buitengebied rond Enschede wordt gekarakteriseerd door een afwisselend beeld van bossen, houtwallen, akkers, solitaire bomen en poelen. In dit fraaie Twentse landschap liggen talrijke buitenplaatsen die aan het eind van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw zijn gesticht door welvarende textielfabrikantenfamilies. Op deze buitens staan doorgaans grote boerderijcomplexen en landhuizen.

Het landhuis behoort tot de bijna 100 jonge buitenhuizen in Twente, die door textielfabrikanten zijn gesticht. Nergens in Nederland vindt men zo'n hoge concentratie van jonge buitengoederen binnen een relatief klein gebied. Deze buitengoederen waren het resultaat van een surplus aan winst en de mogelijkheid van de fabrikanten om vrijgekomen (heide)gronden te kopen. Zij bouwden er na ontginning grote buitenhuizen en creëerden er hun eigen droomlandschap met prachtige tuinen en uitgestrekte bosgebieden, die nu het geroemde coulisselandschap van Twente vormen.

Hendrik Jan van Heek was zoon van H.J.E van Heek (1864-1930) (het Teesink) en evenals zijn vader was hij mededirecteur van de Boekelose Stoomblekerij (BSB). Hij woonde aan de Markt 21 in Enschede. Zijn stadshuis betrof een grote witte villa uit 1895, waarvan een historische foto in het boek *Heren op het land* is opgenomen. Het staat op een steenworp afstand van het 'Huis met de hoge stoep' op nummer 26, het andere familiehuis van Van Heek, en maakt deel uit van de reeks stadsvilla's, of wel de binnenhuizen van textielfabrikanten in Enschede. Voor zijn huwelijk met Louise Christine Friederike Sophie Blijdenstein (1902-1990) wilde Hendrik Jan zijn eigen landhuis laten bouwen. Louise Blijdenstein was de dochter van Jan Bernard Blijdenstein (1874-1931), mededirecteur van de NV Katoenspinnerij de Bamshoeve in Enschede. In 1923 vroeg Hendrik Jan van Heek een bouwvergunning aan voor de bouw van een landhuis in de buurt van de BSB.

Engelse invloeden

Hendrik Jan van Heek wilde een huis in Engelse landhuisstijl. Met de reizen naar Engeland voor het importeren van stoommachines nam de Engelse invloed op de Twentse textielfamilies toe. De textielfabrikanten stuurden hun zonen op stage in Engelse fabriekssteden, waardoor ze niet alleen in aanraking kwamen met de nieuwste productiemethoden, maar ook met de daar heersende modes en gebruiken. Op allerlei vlakken zijn de Engelse invloeden terug te zien. De huizen en de tuinen van de textielfamilies, maar ook vrijwel het hele leven eromheen waren doordrongen met de Engelse smaak. Om te beginnen waaide de mode van het theedrinken over. Veelvuldig werd er thee gedronken in de buitenhuisjes en koepels, die daarom al snel theekoepels werden genoemd. Daarnaast werden de balspelen 'lawn tennis', 'footbal' en croquet in Twente geïntroduceerd. Veel huizen werden conform de Engelse mode gebouwd in de Engelse cottage- of landhuisstijl en uitgebreid met een modieuze ruime 'hall', een bibliotheek en een zitkamer met een knusse houten lambrisering.

Hendrik Jan van Heek kreeg een landhuis in de Engelse stijl, inclusief Hall. In de oorlogsjaren heeft het huis gediend als onderkomen voor verscheidene ondergedoken mensen.

Het huis wordt nog steeds particulier bewoond. Het heeft sinds 1982 als tweede eigenaar Dr. Reinoud J. Gaymans en zijn vrouw Marie J. ten Bokkel Huinink. Zij hebben het huis de afgelopen decennia gekoesterd en in buitengewoon goede en oorspronkelijke staat gehouden. Zo hangen de wanden in de serre al tachtig jaar vol met lidcactussen, die bloeien van december tot maart. In de keuken houden zij al tientallen jaren onafgebroken een AGA-fornuis brandend..

Portret schilderij van Foeke Kuipers in zijn jongere jaren in de collectie van HNI.

Foto van Foeke Kuiper bij een jubileumoverzicht in het *Bouwkundig Weekblad* ter ere van zijn 70-ste verjaardag.

Gebouw Industria, door Foeke Kuipers ontworpen omstreeks 1913 (*Bouwkundig Weekblad*).

Aanzicht van landhuis het Neijenhuijs in de Lutte (archief Zonnebeek).

Oostelijk Zwembad aan de Gerdesiaweg in Rotterdam, 1932 (*Bouwkundig Weekblad*).

Het AMJV gebouw in Amsterdam, een ontwerp uit 1928 (*Bouwkundig Weekblad*).

3. Architectuurhistorische context

Fabrikantenvilla's

De eerste generatie buitenhuizen bestond vooral uit wit gepleisterde, symmetrisch ingedeelde villa's in classicistische stijl. Ze werden ontworpen door architecten die lokaal naam hadden gemaakt, zoals de familie Beltman. Vanaf het begin van de twintigste eeuw werden veel van deze zomerverblijven vervangen, verbouwd of uitgebreid tot grotere landhuizen waar men het hele jaar door kon verblijven. Zij vroegen daarvoor steeds vaker landelijk vermaarde architecten uit het westen, zoals Samuel de Clerq en Hendrik Petrus Berlage. Het Stroot van de familie van Heek vormt samen met het Amelink van de familie Blijdenstein één van de oudste en meest exemplarische textiellandgoederen. Hier werd de ontwikkeling doorlopen van theekoepel tot royale villa. In verschillende fasen vonden verbouwingen en uitbreidingen plaats aan de oorspronkelijke theekoepel. Veruit de meeste families kozen tot ver in de twintigste eeuw voor een traditionele inrichting met modern comfort. Hierin deden veel families elkaar ook na. Slechts een klein deel heeft zich willen onderscheiden door te kiezen voor een vernieuwende vormgeving of een meer 'adellijke' uitstraling die teruggreep op de zeventiende eeuw. Zo vormen de bijna honderd buitenhuizen en landgoederen een ware staalkaart van architectuur- en landschapsstijlen.

Hendrik Jan van Heek wenste een huis in de Engels landhuisstijl. Hij koos daarvoor, niet heel toevallig, architect Foeke Kuipers. De vader van zijn vrouw (Jan Bernard Blijdenstein) had in 1920 de villa het Nijenhuisz (nu de Wilmersberg) in de Lutte door hem laten bouwen en de tuin van het landgoed laten aanleggen door Copijn uit Groenekan. Ook Hendrik Jan van Heek liet zijn villa door Foeke Kuipers bouwen en zijn tuin door Copijn ontwerpen. Hij was getroffen door een landhuis in de Chipstead Valley en stuurde zijn beoogde architect naar Engeland om zich hiervan op de hoogte te stellen.¹⁰ In 1923 ontwierp Foeke Kuipers de nieuwe villa. Hij moest zijn offerte inleveren "ten kantore van de Boekelosche Stoom Bleekerij te Boekelo".

10. www.landgoed-dekeizer.nl.

Architect E.F. Kuipers (1871-1954)

De gereformeerde vader Kuipers was een Friese timmerman-aannemer, die zich rond 1880 in Amsterdam vestigde. Zijn organisatorische en bestuurlijke talenten resulteerden in het lidmaatschap van de Amsterdamse gemeenteraad.¹¹ Zijn zoons Roelof (1855-1922), Tjeerd (1857-1942) en Foeke (1871-1954) traden als architect in het voetspoor van hun vader. Door de vele contacten van Kuipers senior in de bouwwereld hadden zijn zoons een zetje mee bij het krijgen van opdrachten in de bouwwereld. Tjeerd Kuipers ontwikkelt zich tot een veelgevraagde kerkbouwer in gereformeerde kring. Foeke ontving zijn bouwkundige opleiding aan de Quellinusschool en kreeg er les van H.P. Berlage en de latere Delftse hoogleraar J.F. Klinkhamer.¹² Hier behaalde hij een zilveren medaille, de hoogste onderscheiding van de school. Hij heeft ook bij Klinkhamer gewerkt en op het bureau van C.B. Posthumus Meyjes.

Oeuvre

In tegenstelling tot zijn broer Tjeerd bouwde Foeke Kuipers gedurende zijn hele carrière voor de seculiere markt. Zijn oeuvre bestaat grotendeels uit villa's en landhuizen die veelal uitgevoerd werden in de cottage- of Engelse landhuisstijl. De villa 'Meer en Berg' in Heemstede (1908) heeft echter een classicistische stijl. Kuipers' kracht ligt volgens Het Nieuwe Instituut (voorheen NAI) vooral in de utiliteitsbouw. Eén van zijn eerste werken is pakhuis Het Nederlandsche Veem aan de Van Diemenstraat in Amsterdam (1899), dat hij samen met zijn broer Roelof ontwierp. Er volgden nog vele ontwerpen onder meer voor de concertzaal voor Het Groot Badhuis in Zandvoort (1906), het Polderhuis in Hoofddorp (1912), en in Amsterdam Café-restaurant 'De Roode Leeuw' aan het Damrak (1911-1912), het verenigingsgebouw 'Industria' in Amsterdamse Schoolstijl voor de 'Industriële Club' aan de Dam (1913-1916) en het Centrale gebouw voor de AMVJ, de Amsterdamse Maatschappij voor Jongen Mannen, aan de Stadhouderskade (1928). Dit gebouw is ontworpen in een verstrakte Amsterdamse Schoolstijl.¹³

11. HNI.

12. Wendingen.

13. Bonas, archiwijzer.

De AMVJ was in 1918 opgericht naar voorbeeld van de YMCA om de verstandelijke, lichamelijke en maatschappelijke ontwikkeling van jongemannen te bevorderen.¹⁴

Zijn laatste ontwerp in de utiliteitsbouw is het Oostelijk Zwembad aan de Gerdesiaweg in Rotterdam (1932), dat inmiddels tot rijksmonument is verklaard. Foeke Kuipers had ook de leiding over een verbouwing van hotel Krasnapolsky te Amsterdam.

Het archief bij Het Nieuwe Instituut (HNI) is fragmentarisch van aard en bevat tekeningen en schetsen van Tjeerd Kuipers en het album 'Foeke Kuipers verzamelde werken 1899-1941', dat door zijn familie is samengesteld ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag. Daarnaast bezit HNI een geschilderd portret van Foeke Kuipers. Veel tekeningen van landhuizen zijn nog niet aan een gebouwd object gerelateerd of gedateerd. Dat maakt het lastig om te achterhalen of de tekeningen van villa De Keizer in Het Nieuwe Instituut aanwezig zijn. Gelukkig beschikken de huidige eigenaren van het huis over kopieën van de oorspronkelijke blauwdrukken, de bouwvergunning en begrotingen.

Beknopte bouwgeschiedenis

In 1923 vroeg Hendrik Jan van Heek vergunning aan voor "het stichten van een steenen gebouw, bestemd voor landhuis, op het perceel, kadastraal bekend gemeente Lonneker, sectie K no 947". Van Heek vroeg om ontheffing van het verbod in de bouwverordening op rieten daken. Hij kreeg zijn ontheffing op voorwaarde dat het riet van te voren brandvrij werd gemaakt. Dat houdt in dat er aan de onderzijde eterniet werd aangebracht.¹⁵ Op de aanvraag moest Van Heek invullen waar het privaat gelegen is, dat het spelwater werd afgevoerd naar een septic tank en hoe hij dacht aan onschadelijk drinkwater te komen. Van Heek gaf aan dat er een welput is voor het boerderijtje De Keizer waaruit zuiver drinkwater komt.

14. Bonas, archiwijzer.

15. Dit is bij de renovatie in 2003 verwijderd

Zicht over de lantaarn en vijver in de zentuin naar de zuidwestkant van de villa. De foto dateert van na de renovatie in 2017 waarbij de later dakkapel bovend de keuken is verwijderd (privé-archief).

Op 10 augustus 1923 kreeg Van Heek zijn bouwvergunning. De bouwsom op de aanvraag bedroeg fl. 32.930. Naast dit plan A had Van Heek ook nog een duurder plan B. Bij de bouwkosten kwam overigens nog ruim 5.000 gulden voor de verwarming- en warm waterinstallatie van de firma Adriaan Spruit's ing.-bureau uit Enschede. In januari 1924 waren de begrote kosten inmiddels opgelopen tot bijna 46.000 gulden, maar nog onder het bedrag van plan B, dat namelijk op fl. 49.000 was begroot. Toch werd besloten om (voorlopig) een vleugel uit het plan te schrappen.

Het landhuis in de Engelse landhuisstijl staat op een L-vormige plattegrond met kelders en twee bouwlagen onder een forse rieten kap met een brede overstek. In de kap zijn brede horizontale dakkapellen opgenomen en drie bakstenen schoorstenen.¹⁶ Foeke Kuipers ontwierp ook een deel van het interieur, zoals het slaapameublement in de hoofdslaapkamer, inbouwkasten, etc.. De inrichting was, zoals het fabrikantenvilla's uit die tijd betaamde, afgestemd op het leven met inwonende bediendes, die hun eigen vertrekken hadden, eigen wc, etc. De interieurelementen variëren in stijl van late Jugendstil tot de Amsterdamsche school en Art Deco, terwijl ze toch een overtuigend en samenhangend geheel vormen.

Het gebouw werd uitgevoerd met een eensteens binnenmuur en een tweesteens spouw. De kelder werd uitgevoerd in waterdicht cementijzer en veel van de vloeren op de begane grond en de badkamer en wc op de verdieping in gewapend beton.

16. [http://www.architectuurgidsenschede.nl/objects/object00000050/..](http://www.architectuurgidsenschede.nl/objects/object00000050/)

Latere aanpassingen

Aan de westzijde van de villa is later een erker aangebouwd.

In de jaren '50, met het teruglopen van het aantal personeelsleden, is de keuken van De Keizer uitgebouwd en kreeg deze een schuifdeur naar de tuin. Het werd een eetkeuken.

Ook de grote garage, 5 x 10 meter, is later bijgebouwd.

In 1982 is het huis aangesloten op de gemeentelijke waterleiding.

Het aanzicht van het huis met de tuinmuur rechts en het later toegevoegde balkon in de topgevel (privé-archief).

4. Waardestelling

De monumentale waarden

Voor het waarderen van (potentiële) gemeentelijke monumenten hanteren wij selectiecriteria die grotendeels zijn ontleend aan de criteria, zoals die zijn opgesteld tijdens het programma van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg in de jaren negentig, het Monumenten Selectie Project (MSP). Deze selectiecriteria op basis waarvan een pand aangewezen kan worden als monument zijn opgenomen in de monumentenverordening van Enschede (artikel 30 monumentenverordening Enschede). Het gaat hierbij om de beoordeling van de stedenbouwkundige of landschappelijke waarden, de cultuurhistorische waarden, architectuur- en bouwhistorische waarden en de overige waarden zoals de ensemblewaarden, de mate van gaafheid en zeldzaamheid.

Landschappelijke waarde

Het landgoed is van landschappelijke waarde vanwege de landschappelijke aanleg van de firma Copijn met onder meer gazons met solitaire en 'clumps', roodendronlanen en het bosperceel die worden doorkruisd door wandelpaden. Ook is er een 90 jaar oude Zen-tuin met vijver en theehuis. deze maakt geen onderdeel uit van de aanleg van Copijn, maar is wel ingebed in het Twentse landschap. Het landgoed vertegenwoordigt een hoge ensemblewaarde vanwege de relatie tussen het ontwerp van het landhuis en de omringende aanleg.

Cultuurhistorische waarde

Het landgoed en de villa zijn cultuurhistorisch bijzonder waardevol als onderdeel van de groep vroegtijdigste eeuwse landhuizen van textielabrikanten. De cultuurhistorische waarde wordt mede bepaald door de opdrachtgever Hendrik Jan van Heek en de relatie met de Boekelose Stoomblekerij, waarvan hij directeur was.

Architectuurhistorische waarde

Het landhuis is een goed voorbeeld van een Twentse buitenplaats, zoals die begin twintigste eeuw werden aangelegd door de rijke textielindustriëlen. Het huis is architectuurhistorisch waardevol als representatief voorbeeld van de Engelse landhuisstijl met een landelijke uitstraling en een grote 'Hall'. Het landhuis is van architectuurhistorische waarde als onderdeel van het oeuvre van architect Foeke Kuipers.

Zeldzaamheid

De villa is in redelijke mate zeldzaam. Er zijn nog een flink aantal villa's van textielabrikanten in de regio te vinden. Deze textielabrikantenvilla is nog particulier bezit en particulier bewoond.

Gaafheid

Ondanks enkele latere uitbreidingen en aanpassingen is het landhuis zowel in hoofdvorm als wat detaillering betreft behoorlijk gaaf bewaard gebleven. De indeling en structuur van het pand zijn goed behouden gebleven en ook een aantal (mee-ontworpen) interieurelementen zijn nog aanwezig. Ook veel van de oorspronkelijke terreinaanleg is nog goed herkenbaar.

Conclusie

Landgoed De Keizer met een terreinaanleg van de firma Copijn en een landhuis van architect Foeke Kuipers heeft een hoge monumentwaarde. Op basis van de landelijk gehanteerde criteria (architectuurhistorische, cultuurhistorische en stedenbouwkundige waarden, gaafheid en zeldzaamheid) is landgoed De Keizer gewaardeerd.

Bij een totaalscore van minimaal 7*** op minstens vier van de vijf toetsingscriteria komt een object of complex in principe in aanmerking voor de beschermde status van gemeentelijk monument.

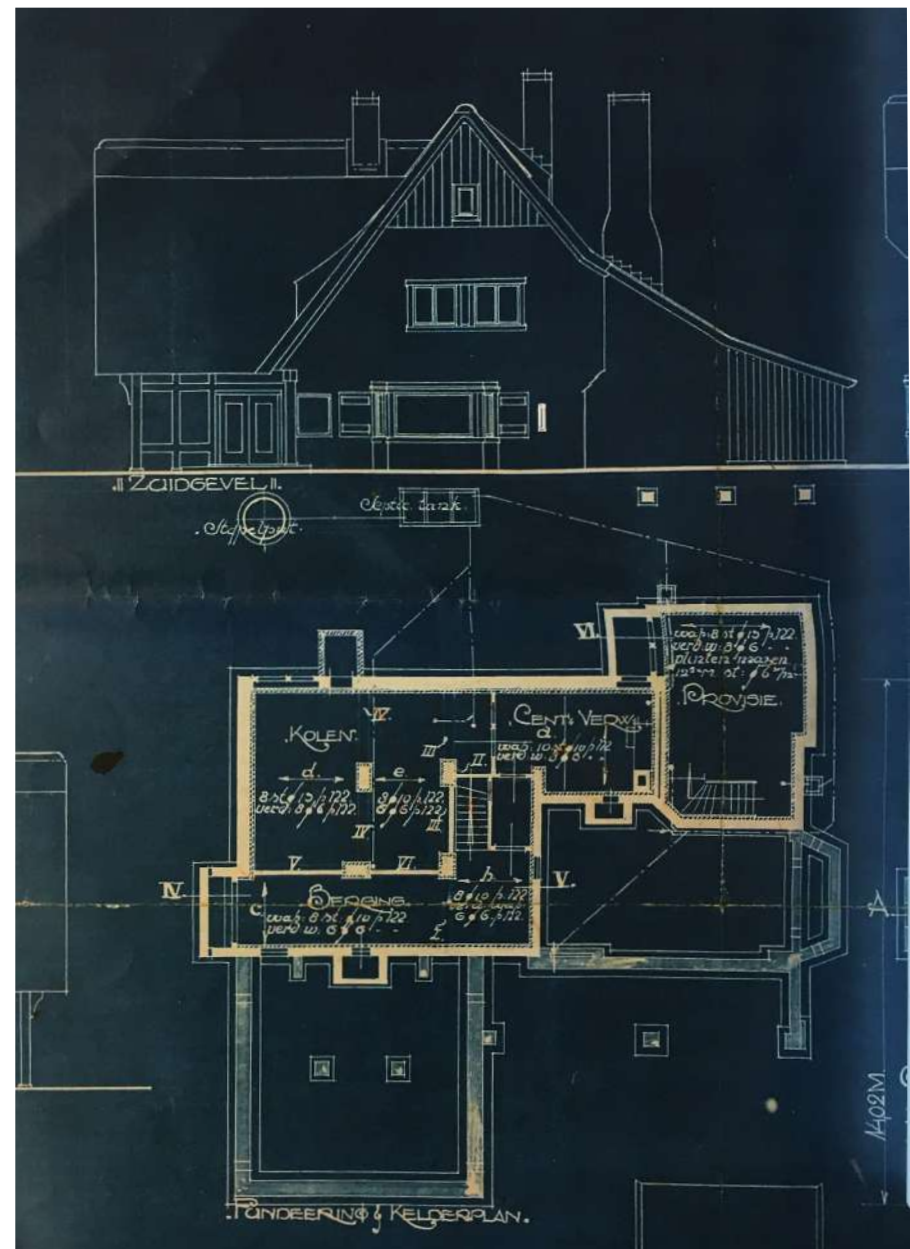
Beoordeling

Het landgoed is op de volgende criteria beoordeeld:

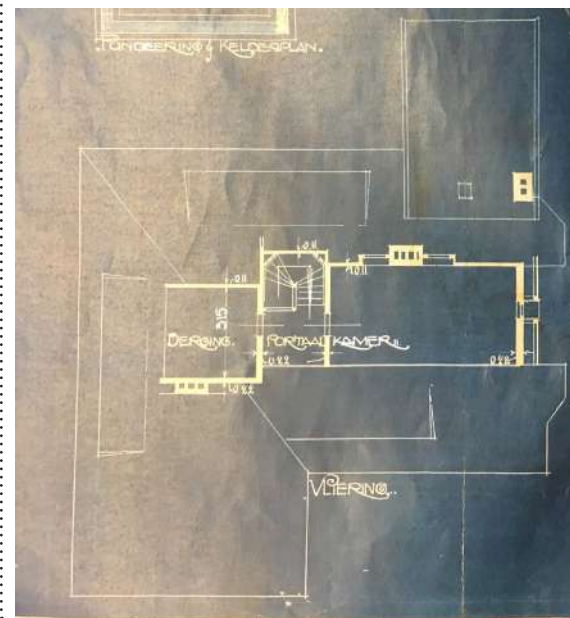
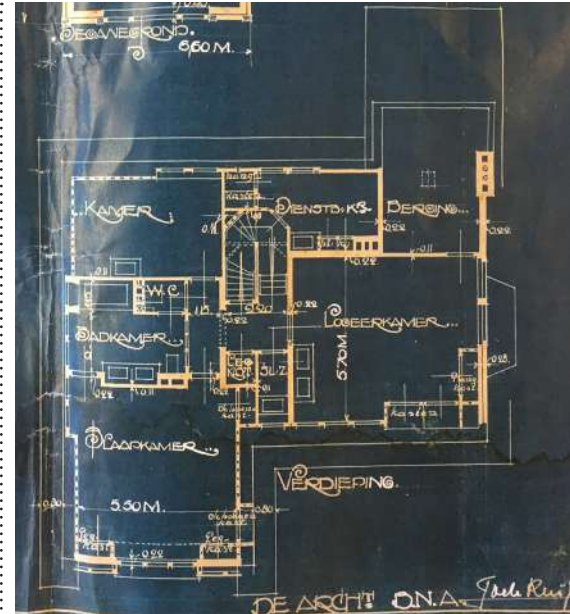
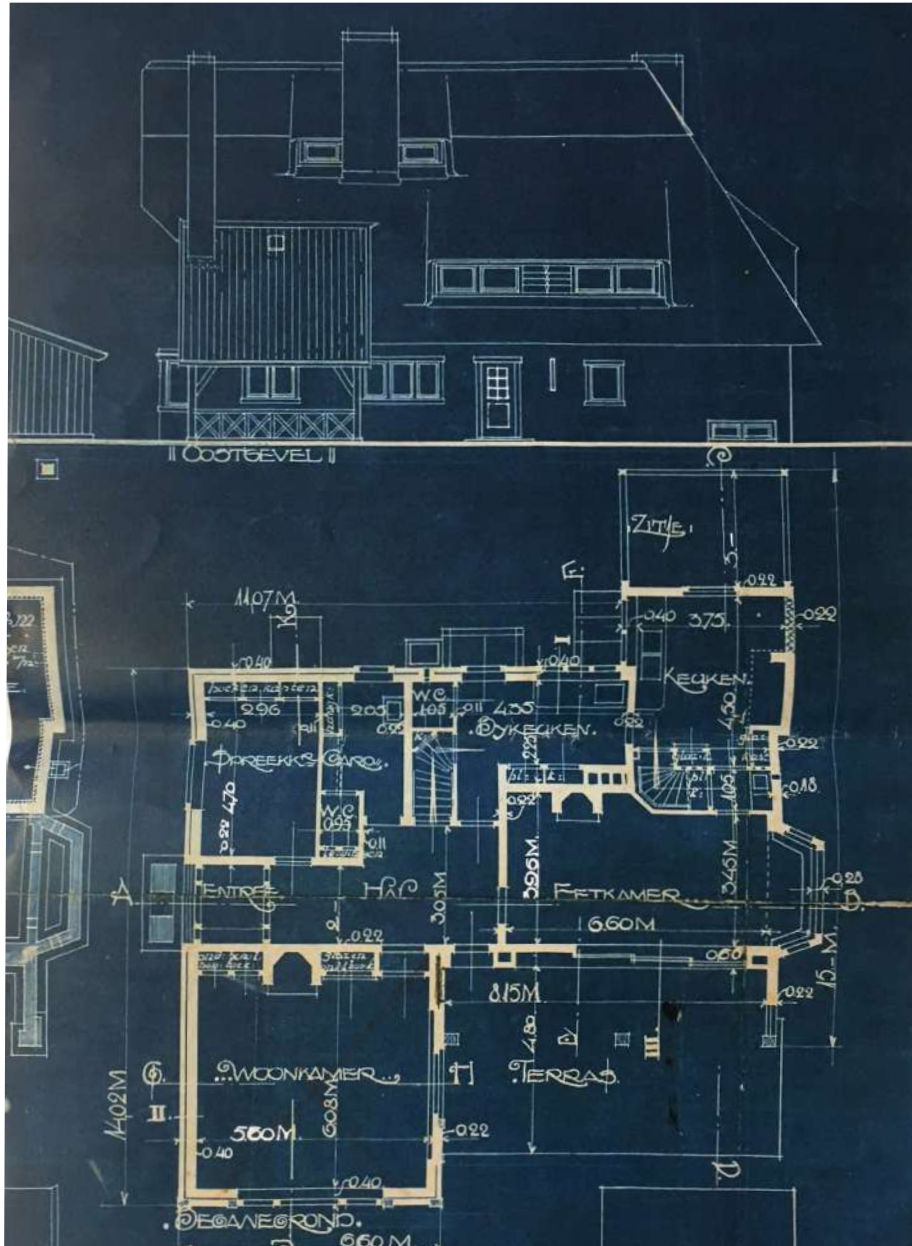
- landschappelijke waarde **
- cultuurhistorische waarde ***
- architectonische waarde ***
- gaafheid **
- zeldzaamheid *

Het landgoed komt uit op een score van 11*** op alle vijf de criteria en komt daarmee in principe in aanmerking als gemeentelijk monument.

Bouwtekeningen

Bouwtekeningen

De villa omstreeks 1940 (SAE).

Bijlage 1

Omschrijving villa De Keizer

De forse rietenkap is vrij steil. Waar de hellingshoek kleiner is, zoals boven de keuken, is gekozen voor een pannendak. De gevels zijn opgetrokken in een paarsoranje vormbaksteen, gemetseld in kruisverband. De voegen lijken doorgestroken te zijn. De noord- en oostzijde hebben dikke muren, circa 320mm dik ofwel 1½ steens, tegen de kou. De kozijnen zijn sober uitgevoerd en hebben geen negge. De bovendorpels steken een weinig voor het metselwerk en zijn voorzien van een loodslab aan de bovenzijde. De stalen kozijnen zijn voorzien van enkel glas. De ramen draaien naar buiten. De ramen op de begane grond zijn voorzien van voorzetramen aan de buitenzijde. De ramen van de werkkamer, de garderobe en de erker van de eetkamer zijn voorzien van luiken. De raampjes in de bijkeuken-wc en dienkamer hebben boven de dorpel een bijzonder raamprofiel.

Exterieur

Noordzijde

In de voorgevel (noord) is de hoofdingang gesitueerd, een rondboog entreepartij met een stalen deur. Het toegangsportaal zit links van het midden van het huis en links van de voordeur bevindt zich een liggend kozijn met één tussenstijl en twee uitzetramen. Het kozijn is voorzien van twee luiken in een grijsblauwe kleurstelling. De luiken hangen aan robuuste gehengen met plaatduimen. De luiken zijn middels bouten met vierkante gesmede moeren bevestigd aan de gehengen. De originele eikenhouten luiken zijn opgebouwd uit staande, ruw bezaagde delen en zijn aan de binnenzijde voorzien van twee brede klampen. In het midden van het luik, tussen de klampen, is een hartvorm uitgespaard.

Vlak naast de voordeur is links een brievenbus-sleufje aangebracht in een natuurstenen staand blok. Rechts van de voordeur een “eerste steen plaatje”, maar dan, zeer ongebruikelijk, in hout uitgevoerd met het Van Heek-wapen. De gevel rechts van de voordeur is verder gesloten en is voorzien van een groot klimrek voor rozen. Het kozijn van de voordeur heeft links en rechts dubbele stijlen, waardoor er tussen deze stijlen een smalle lichtstrook ontstaat die de deur geheel omvat. De

bovendorpel van het kozijn is, net als de deur halfronde vormgegeven. De lichtstrook loopt in dezelfde halfronde vorm om de deur heen. Ook de deur is sober maar subtiel vormgegeven en heeft een industriële uitstraling. De deur is voorzien van een stalen plaat welke langs de randen met gesmede nagels gefixeerd is op het houtwerk van de deur. Op ooghoogte een smal 6-hoekig spionnetje in een wybervorm. Boven de voordeur is de rieten kap iets uitgebouwd in een ronde vorm om bezoekers droog voor de deur te laten staan. Doordat de rieten kap rondom een behoorlijk overstek heeft om de muren te beschermen tegen regen, is er een plafond van houten delen aangebracht dat fungeert als een knelplank. Doordat er boven de voordeur een uitstulping is aangebracht in de rieten kap, ontstaat hier ook een breder plafond. In dit plafond is een rond armatuur opgenomen.

Voor de voordeur is een stoep ontworpen van natuursteen, met tegen de voordeur aan een dragend stalen frame met groen getint glas erin. Dit geeft overdag licht in de kelder en 's avonds licht aan de entree. Voor het frame met glas zijn twee roosters aangebracht die toegang verschaffen tot de kelder. Deze keldertoeegang is voor het opbergen van de serredeuren, die zomers eruit gehaald kunnen worden.

Waar het regenwater van het riet afloopt, is een molgoot aangebracht die het regenwater afvoert. Onderin de ronde vorm van de goot zijn liggende klinkers aangebracht, de rond opstaande randen zijn aangesmeerd.

De noordgevel van het huis heeft zeer veel glasopeningen.

Oostzijde

In de linker, oostelijke gevel bevindt zich een tweede entree, de huidige dagelijkse toegang naar de bijkeuken en keuken. Ook is er een kolenluik naar de kolenkelder en een koekoek zorgt voor licht in de kelder. Boven de keukentoeegang is ook een grote dakkapel met vier liggende vensters en in het midden een gesloten vlak met horizontale houten delen, waarin midden tussen de bovenramen een driehoekige decoratie is aangebracht, die de Amsterdamse School kenmerken laten zien.

Rechts naast de deur een smalle staande metselwerk-sparing, waarachter een kozijn met raam voor licht en ventilatie in het toilet. Rechts naast de smalle muursparing een kozijn met een enkel raam en twee luiken in dezelfde stijl als de noordzijde. Links naast de deur een

groter kozijn met een 3-ruits verdeling. Beide genoemde kozijnen zijn zoals gezegd voorzien van een voorzet-raam.

Oorspronkelijk was er naast de keuken een fietsenstalling, onder een afdak. Later is een deel hiervan bij de keuken getrokken. De spijkers onder het afdakje waren voor het ophangen van het geschoten wild.

Een oude notenboom moet ervoor zorgen dat er weinig overlast is van vliegen in de keuken.

Zuidzijde

Aan deze achterzijde is een uitbouw geplaatst onder een geknikt lessenaarsdak. De keuken had aanvankelijk geen toegang tot en uitzicht op de tuin aan de zuidkant, vanuit privacy overwegingen. De jaren '50 uitbouw van de keuken kreeg een schuifdeur naar de tuin. Hierdoor heeft de keuken nu daglicht van drie zijden.

De daklijst (zo ook op het westen) is typisch Twents.

Het fornuis in de keuken heeft een eigen schoorsteen en een mogelijkheid tot schoonmaken van de schoorsteen vanaf het terras bij de keuken. De schoorsteen die hoger in het dakvlak ligt, is feitelijk een onderdeel van de dakkapel. Het uitgebouwde deel boven de keuken is voorzien van een oranje keramische pan. De nokkamer had een raam op het zuiden, dat uitgebouwd is tot een deur met balkon. De storende dakopbouw ten behoeve van de badkamer naast de slaapkamer is recentelijk weer verwijderd en zodoende is het dak weer in oude luister hersteld.

Zicht op de voorgevel (noordoost) van het huis met rechts de later aangebouwde erker.

De hoofdentree met metalen voordeur, een glazen lichtstrook in de stoep voor daglicht in de kelder en kunstlicht op de voordeur.

Boven de voordeur is het rieten dak een stukje 'opgelicht en uitgebogen' zodat een afdakje is gevormd.

De bijzondere eerste 'steen' is van hout, rechts van de voordeur ingemetseld en voorzien van het Van Heek-wapen.

Aan de andere zijde van de voordeur is een natuurstenen brievenbus ingemetseld.

Het rieten dak watert af in een gemetselde brede, holle goot rondom het huis.

Westzijde

De topgevel aan de westzijde is voorzien van houten beschot. Aan deze zijde is later een erker aangebouwd. De grote erker geeft een schitterend uitzicht op de tuin vanuit de woonkamer.

De garagemuur op het zuidwesten heeft bogen die warmte opslaan, zodat er rozen en abrikozen tegenaan kunnen groeien.

Aanbouwen

In de oksel van het pand is een serre gemaakt, die voorzien is van demontabele puien. Zomers kan het vermaakt worden tot een overdekte veranda. Boven deze serre is in het rieten dak weer een forse dakkapel aangebracht. De kopgevel aan de westzijde is op de begane grond geheel voorzien van een grote vijfzijdige erker. Deze uitbouw is voorzien van grote glasvlakken in elk segment, de kozijnstijlen dragen de dakconstructie. Boven de glazen puien een getimmerde bakgoot, die de vorm van de serre volgt. Het dak van de erker loopt flauw omhoog tegen de topgevel aan en is gedekt met een kleine, vlakke keramische leipan in een oranje kleur. De topgevel zelf, die ingesloten is door de erker en de beide overstekken van de rieten kap, is voorzien van brede horizontale schaaldelen. Deze delen zijn gebeitst in een donkere kleur. Waar het leipannen dak van de erker raakt aan de topgevel is een breed kozijn geplaatst met een 3-raams verdeling. Dit kozijn ligt verder terug in de gevel.

Het huis heeft vier buitenkranen, waarvan één, naast de bijkeuken, met een grootsteen.

Interieur

Het heeft ruime, lichte kamers, grote kelders en in de villa zijn verscheidene Jugendstil-ornamenten te vinden, zoals een fontein met waterjuffer in de garderobe. Bijzonder is de woonkamer met haar zware eiken balken en bespannen wanden. Zeer Engels is de ouderslaapkamer met een hoog, puntvormig vakwerkplafond.

De massief houten deuren zijn ~43 mm en de panelen ~20 mm dik. De deuren van de privéruimtes hebben een boogvormig paneel, die van het dienstengedeelte rechthoekig. De houten omlijsting van de deuren in het

privégedeelte heeft afgeronde hoeken met een apart erin aangebracht houten hoekstukje.

Alle deuren zijn voorzien van dubbele sleutel sloten, voor een eigen sleutel en voor een loper. In het privégedeelte zijn de sloten en het verdere hang- en sluitwerk van koper, in het dienstengedeelte van ijzer.

Vloeren

Het huis is onderkelderd en deze kelders zijn waterdicht, een specialiteit van de architect. De kruipruimtes onder de eet- en zitkamer hebben een betonnen vloer.

De eetkamer, grote logeerkamer, ouderslaapkamer (en het aangebouwde keukengedeelte) zijn voorzien van parketvloeren in visgraad verband.

De tegelvloeren in het huis zijn nog origineel; zwart-witte tegelvloeren in de vestibule, hal, garderobe, dienkamer en de wc's op de begane grond, grijs-witte tegelvloeren in keuken en bijkeuken, beige tegelvloeren in de logeerbadkamer en logeer-wc. De plinten van alle tegelvloeren bestaan uit zwarte tegels.

Installaties en voorzieningen

De drie schoorstenen hebben naast stookkanalen ook kanalen voor de luchtverversing. Het huis had een CV-systeem met natuurlijke circulatie. In eerste instantie werd gestookt op kolen, daarna op olie en nu op gas. Verscheidene radiatoren zijn nog uit de bouw tijd. Door het hele huis was warmwater, geleverd door de boiler van de CV. Daarnaast hoorde bij het AGA-fornuis ook een boiler voor warm water voor de erboven gelegen ouderbadkamer. Deze boiler is opgeheven, maar wel bewaard en kan z.n. weer aangesloten worden.

De watervoorziening van het huis en de tuin kwam tot 1982 uit twee putten: één aan de weg, één achter de garage. In de kolenkelder is een pomp en was een hydrophore vat.

Op diverse plaatsen in huis zijn er nog bakeliet lichtknoppen en –stopcontacten. In de zitkamer staat een ijzer/bakelieten telefoon.

De hal- en diensten-wc hebben tegelvloeren en 1 meter hoge tegelwanden. In de logeer-wc zijn de tegelwanden 1.90 meter hoog (zoals ook in de aangrenzende logeerbadkamer).

Vestibule

Om de kou buiten te houden is er een vestibule.

Boven de voordeur zit verborgen een drukknop voor een bel. De belraad gaat naar de nokkamer, waar in de tweede wereldoorlog onderduikers zaten. Zij konden zo gewaarschuwd worden als er onraad was.

De glazen deur naar de hal is in stijl met de voordeur.

Hal

Op de hal komen uit: de vestibule, werkkamer en garderobe, het trappenhuis, de bijkeuken, eetkamer, serre en zitkamer. Bij de zitkamerentree is een portaal tje. De hal krijgt indirect daglicht vanuit de voordeur, garderobe en serre. In de hal is een schoorsteenaansluiting. Ook is er een ingebouwd spotje en zijn er twee nisjes voor ornamenten. De nisjes hebben een bijzondere vormgeving. De hal heeft een gave zwart-witte tegelvloer.

Garderobe

De garderobe heeft een ingebouwde kast voor hoeden en jassen. Ook is er een fonteintje uit de jaren '20 met een Waterjuffer-watertap, een granieten wasbak, een mooie ombouw en spiegel en een decoratief lampje erboven. De wc heeft een hoge stortbak en een waterspuitertje. Ventilatielucht in de wc komt uit de kelder en wordt afgevoerd via de zitkamerschoorsteen. Binnen de houten omlijsting van de wc-deur zijn drie raampjes aangebracht. Zo krijgt de wc indirect daglicht vanuit de garderobe.

Kolenluik naar de kelder met metalen afdekplaat tegen de oostelijke zijgevel.

De eikenhouten luiken zijn nog origineel, evenaals de gehengen aan de kozijnen.

In de luiken is van oorsprong een hartmotiefje uitgespaard.

De dakkapel in de oostelijke zijgevel is voorzien van detaillering in de stijl van de Amsterdamse school. Het detail staat ook op de bouwtekeningen.

Het balkon van de nokkamer in de zuidgevel. Dit balkon staat niet op de bouwtekeningen aangegeven.

Zicht vanaf het balkon op de tuinmuur met rozen en het dak van de garage.

Werkkamer

De werkkamer ligt boven de kolenkelder. Waar het daglichtraam van de kolenkelder is, heeft de werkkamer een ingebouwde kast. Deze kast heeft geen onderplanken.

In de werkkamer is het brievenbus-luikje.

Bijkeuken

De bijkeuken heeft een dienstingang en daarnaast nog deuren naar: de keuken, de hal, de stookkelder en de dienst-wc. Ook zijn er vijf kastdeuren met ontluchttingshartjes. De bijkeuken heeft een laag plafond om een tussenkamer halverwege de trap mogelijk te maken. De grijs-witte tegelvloer is licht beschadigd.

Het granito Bruynzeel aanrecht vertoont barsten.

Naast de buitendeur zit een onopvallende drukknop voor een bel. De belraad gaat naar de nokkamer, waar in de tweede wereldoorlog onderduikers zaten. Zij konden zo gewaarschuwd worden als er onraad was.

In de smalle doorgang naar de hal zijn twee muuruitparingen voor extra beweegruiimte.

Keuken

De keuken is arm aan apparatuur en voorzien van een AGA-fornuis om te koken en voor de verwarming en brandt het hele jaar door. Het AGA-fornuis is ook gebruikt voor de warmwatervoorziening van de ouderbadkamer. Het tegeltableau in de nis van de AGA is in opdracht gemaakt door de Joffers van Sterkenburg. Ook de overige wandtegels in de keuken zijn van de Joffers.

De aanrechtbladen zijn van mahoniehout en het aanrechtblad met wasbak is origineel. Zelfs voor het vervangen van de grote keramische bakken door de huidige RVS-bakken, is het aanrecht niet verzaagd. Dit was een Bruynzeel aanrechtblad.

Voor het schrobben is er een kraan met spatlab en vloerputje, alle in koper uitgevoerd. De grijs-witte tegelvloer is licht beschadigd.

De servieskasten met glazen deurtjes zijn later voorzien van versieringen. Nadat de keuken werd vergroot tot een eetkeuken, is er daglicht van drie zijden en een schuifdeur naar het keukenterras.

Dienkamer

De dienkamer heeft een grote, ingebouwde servieskast en een granito Bruynzeel aanrecht.

Eetkamer

De eetkamer heeft een openhaardje met aslade in de kelder. De wand heeft een eikenhouten lambrisering en het plafond een vakwerkindeling. Er ligt een parketvloer.

De eetkamer heeft schuifdeuren naar de serre. In de winter met de schuifdeuren open, zit je in de serre. In de zomer kunnen de serrebuitendeuren verwijderd worden en zit je buiten. Er is een erker op het zuiden. Onder de vensterbank van de twee zijramen is een kastje met deurtje.

Zitkamer

De zitkamer heeft een openhaard met de aslade in de kelder. De grote schoorsteenmantel heeft aan de bovenzijde een rand van houtsnijwerk en aan de zijanten een koperen beplating. Naast de openhaard is aan de ene kant een ingebouwde, uitklapbare bak voor het haardhout en erboven een boekenkast. De ingebouwde boekenkast naast de openhaard heeft een luikje om iets te kunnen verbergen.

Aan de andere zijde is er een ingebouwde kast met glazen deur. Onder deze twee ingebouwde kasten zijn op zithoogte twee uitschuifbare planken.

De wanden van de kamer zijn bespannen en hebben een 1 meter hoge, eikenhouten lambrisering, versierd met ebbenhout. De kamer heeft vaste vloerbedekking.

Het plafond heeft gedisselde eiken balken en daar loodrecht op gladde eiken balkjes.

De schuifdeuren naar buiten/serre verdwijnen achter paneeltjes. De vrijstaande, eiken kast is voor het huis ontworpen in de stijl van het huis. De erker heeft een modern glas-in-loodraam met thema's uit het huis, gemaakt door Christel Burghoorn.

Trappenhuis

De toegang tot het trappenhuis is boogvormig en het gehele trappenhuis heeft een houten lambrisering, waar de trapleuningen een onderdeel van zijn. De trappen naar de 1e en 2e etage zijn in twee delen met een tussenplateau. Er is een speciaal afgeplat plafondbalkje boven de overgang van de trap naar de 1e etage tegen het hoofdstoten.

Tussenkamer, halverwege de trap naar de 1e etage

Boven de bijkeuken is een tussenkamer voor een dienstdoende. De toegangsdeur heeft een rechthoekig binnenpaneel. Binnen de houten omlijsting van de deur ook drie raampjes t.b.v. daglicht voor de trap en overloop. Er is een inloopkast en een ingebouwde legkast met twee hoog geplaatste ramen. Ernaast een stukje schuin plafond met vakwerk. Verder is er een nisje met origineel wastafeltje en wasbaklampje.

Overloop 1e etage

Er zijn deuren naar: ouderslaapkamer, linnenkamer, inloopkierenkast, grote logeerkamer, gastentoilet en kleine logeerkamer en er is een trap naar de tweede verdieping. Er zijn lichtschakelaars o.a. voor het licht boven de voordeur en het licht boven het balkon op de tweede etage. Er is een brandslang. De overloop krijgt indirect daglicht vanuit de linnenkamer, logeerbadkamer en de tussenkamer.

Linnenkamertje

Aan de muur hangen opklapbare planken. Verder is er een zeer ruime, ingebouwde kast met een vast opstapje en een plank met handvat eraan om veilig overal bij te kunnen. In de toegangsdeur van het linnenkamertje zit een ruit t.b.v. licht op de overloop.

Grote Logeerkamer

(oorspronkelijk de ouderslaapkamer).

Naast de toegang is de lichtschakelaar voor het voordeurlicht. De kamer heeft een puntvormig plafond met vakwerk. Er is een parketvloer. De houten deuren naar de overloop en de badkamer hebben een antroposofisch geïnspireerde vorm. De kamer heeft 2 lage en 2 hoge ingebouwde legkasten. Het 2,20 x 2,30 m notenhoutenbed heeft een hemel. Bij het bed zijn nog twee nachtkastjes en een kierenkast. Bed met bijbehoren zijn ook door Foeke Kuipers ontworpen.

Onder het schuinedak is aan weerszijde een ingebouwde (kieren)kast.

De kamer heeft een schoorsteenaansluiting. .

In de kelder zijn nog veel originele details en techniek aanwezig, zoals hier het sleutelrek.

Ook de schakelaars zijn nog origineel ...

... met de aanduiding welke ruimte onder welke groep valt.

De voordeur en de vestibule vormen de opmaat naar een ruime hal met links en rechts een ingebouwde nis.

De natuurstenen wasbak met groen betegelde console bij het toilet in de garderobe vertoont stijlenmerken van de Art Deco.

Koperen kraan van de wasbak in de garderobe. Het water komt uit de kop van een juffer waat water uit komt.

De woonkamer is toegankelijk via de houten deur rechts. Aan weerszijden van de schouw ingebouwde kasten.

De natuurstenen schouw in de woonkamer.

Het balkenplafond wordt ondersteund door als bladeren gevormde consoles.

Inbouwkast aan de linker zijde van de schouw.

Doorkijkje langs de originele deur vanuit de zitkamer naar de hal met de wastafel in de verte.

De eetkamer aan de zuidzijde van het huis. De schouw links heeft een aslade naar de kelder, zodat je hiermee niet door de kamer hoeft.

Ook de werkkamer is voorzien van meeontworpen inbouwkasten. Bergruimte is een terugkerend thema in het huis.

De trapopgang van de hal naar de verdieping.

De trap naar de tweede verdieping maakt een scherpe knik. Ook hier door de architect voorzien in opbergruimte.

De ouderslaapkamer op de verdieping met het door de architect meeontworpen slaapeubel.

Zicht over de ouderslaapkamer en het bed vanuit de deur naar de badkamer.

De badkamer van de ouderslaapkamer verkeert nog vrijwel geheel in originele staat, op enkele kleine details na.

Logeerbadkamer

Er is een wastafel met marmeren bovenblad. De twee wasbakken zijn nog origineel. De kranen zijn bijzonder. Helaas is één kraan vervangen door een andere uit die tijd. Het gematteerde raam naar de overloop kan open voor de ventilatie en zorgt voor daglicht op de overloop. Er is een handdoekdroger. De verwarming hiervan is ontkoppeld. Het grote ijzeren bad heeft de originele mengkraan/douchekop. De aparte logeer-wc heeft een hoge stortbak en een waterspuitertje.

Kleine logeerkamer

De kleine logeerkamer heeft een schuin vakwerkplafond. De kamer heeft een wasbakcombinatie met marmeren bovenblad.

Trap naar 2e verdieping en overloop

Een trap in twee delen, halverwege is er een ingebouwde kofferkast. Op de overloop staat een grote dekenkist. Er zijn twee deuren, één naar de nokkamer en één naar de zolder.

Ouderslaapkamer met badkamer

Deze lichte kamer, oorspronkelijk de logeerkamer, heeft een parketvloer. De wasbakcombinatie is verhuisd naar de ernaast gelegen badkamer (oorspronkelijk een grote inloopkast met dakraam). De kamer heeft inbouwkasten en ladekasten. Ook hier een schoorsteenaansluiting.

Nokkamer

De nokkamer heeft een puntig plafond. Er is een wasbak. De kamer heeft een aangebouwd balkon. Naast de lichtschakelaar direct bovenaan de trap naar de 1e etage, ook hier naast de balkondeur, een lichtschakelaar voor de lamp boven het balkon. Er zijn verbergruimten links en rechts. In de oorlog zaten hier onderduikers. De kamer heeft een schoorsteenaansluiting.

Zolder

Alhier het expansievat met overloop van de CV-installatie.

Hobby-, voordeur-, stook- en kolenkelder

De voordeurkelder krijgt daglicht via glazen prisma's voor de voordeur. 's Avonds wordt de voordeur verlicht via deze prisma's.

De stookkelder heeft een rek om het geschoten wild aan te hangen. De stookkelder heeft een pomp om het water uit de putten op te pompen.

De kolenkelder heeft een daglicht-raam en een optrekbaar luik voor het storten van de kolen. In de kolenkelder stond een hydrophore. Helaas was deze lek. Een grote boiler hing in de kolenkelder deze is verwijderd.

In de stookkelder stond een kolen-CV/warmwater ketel.

In de voordeur- en stookkelder zijn de aslades van de openhaarden te legen.

In de kelders worden verscheidene oude attributen bewaard, zoals een marmeren stoppenpaneel, een houten sleutelbord, oude blusapparaten en kolenstook-gereedschap. Ook zijn bewaard tegels en tegelresten van het huis, oude kranen, geëmailleerde wastafelbenodigdheden en haken.

Keukenkelder

Deze is in oorspronkelijke staat en uitgerust met vliegengkast, tafels, schappen aan de muren, droogrekken voor fruit e.d. en een wijnrek. Er is een raam voor daglicht

Serre

De serre heeft een Bentheimer stenen vloer die naar buiten doorloopt. De serre werd zo uitgebreid, dat ook de zitkamer erop aansluit.

Aan twee wanden hangen potten met een oude lidcactusverzameling, reeds gestart door de eerste bewoonster. Vanuit de serre is het ook mogelijk om de lichten in de lantarentjes in de Zen-tuin (Japanse-tuin) aan te doen.

De drie serredeuren recht tegenover de eetkamer kunnen in de zomer verwijderd worden. Een halve deur met kleine ramen geeft toegang tot de hal.

De door de architect voor het huis ontworpen kast in de zitkamer, tegen de wand met de serre.

De ruimte achter de kast in de nokkamer, waar tijdens WOII onderduikers verscholen zaten.

Alle details in het huis zijn zorgvuldig ontworpen, ook de belijning van de trapleuning in de opgang naar de verdieping.

De serre is bereikbaar via deze deur met de hal en via een deur in de zitkamer.

De vloer van de serre is van Bentheimer tegels. De glasramen kunnen uit de kozijnen gehaald worden tijdens de zomer.

De schouw in de eetkamer met een asla die uitkomt in de kelder.

Keuken gezien richting de deur naar de eetkamer links en de voorraadkelder rechts.

De AGA is inmiddels op gas aangesloten, maar brand nog altijd.

Bibliografie

Afkortingen

HNI Het Nieuwe Instituut, Rotterdam
RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
SAE Stadsarchief Enschede

Bronnen

HNI - Archief KUIP
Kuipers, E.F. (Foeke) en Tj.E. (Tjeerd Egberts)
NB: het oeuvre van E.F. Kuipers is niet (volledig) geïnterpreteerd.

KUIP f1 Fotoalbum met verzamelde werken van Foeke Kuipers ter gelegenheid van zijn 70e geboortedag op 31 augustus 1941, 1941

Database TUiN
Projectnummer 33.008C3; Aanleg op Hakenberg (project), 1927

Literatuur

'Architect Foeke Kuipers 70 jaar', in: *Bouwkundig Weekblad*, Jaargang 62, nr. 36 (1941), pp. 297-298.

Bevervoorde, Roelof van, *Het Schattingsregister van Twente van 1475*, Zwolle 1953 (transcript A.L. Hulshoff).

Damme, Mascha van (e.a.), *Heren op het land. Buitenplaatsen van Twentse textielabrikanten*, Zwolle 2013.

Olde Meijerink, B., 'De Twentse fabrikantenbuitenplaats', in: *De woonstede door de eeuwen heen*, no. 60 (1984), p. 42-69/02.99

Stroink, L.A., *Stad en Land van Twente*, Enschede 1974 (vierde druk).

Werkgroep Historische kaart van Twente, *Historische kaart van Twente ca.1500*, Enschede 1991

Websites

Amsterdamse binnenstad	www.amsterdamsebinnenstad.nl/binnen stad/253/kuipers
Amsterdamse School	amsterdamse-school.nl/personen/architecten/foeke-kuipers/
Architectuurgids Enschede	www.architectuurgidsenschede.nl
Stichting Bonas	www.bonas.nl
Cultureel Erfgoed Enschede	http://cultureelerfgoedenschede.nl
Database TUiN	library.wur.nl
Hisgis	www.hisgis.nl
Landgoed De keizer	www.landgoed-dekeizer.nl
Stationsweb	www.stationsweb.nl
Wendingen.	

Colofon

Landgoed De Keizer Boekelo Cultuurhistorische waardestelling

Opdrachtgever: dr. R.J. Gaymans en
mw. M.J. Gaymans-ten Bokkel Huinink

Veldonderzoek: Mascha van Damme & Tom Temmink

Samenstelling: Mascha van Damme & Tom Temmink

Vormgeving: Mascha van Damme

Datum: 22 maart 2019

